
PRIKAZ

Gordana Varošaneć-Škarić

Filozofski fakultet, Zagreb

Hrvatska

IVO ŠKARIĆ: ARGUMENTACIJA
Zagreb: Nakladni zavod Globus, 2011.

U listopadu 2011., u izdanju Nakladnog zavoda *Globus* iz Zagreba, postumno je izašla očekivana *Argumentacija* autora Ive Škarića. Knjiga sadrži 109 stranica raspoređenih u deset poglavlja, posvećenih području argumentacije koje je Škariću bilo iznimno važno u podučavanju govornišva. Usmjerena je podizanju kulture kritičkog diskursa. Glavni urednik znamenite izdavačke kuće Tomislav Pušek uredništvo je povjerio akademiku Augustu Kovačecu koji, između ostaloga, u *Predgovoru* navodi: "Djelo kao što je Škarićeva *Argumentacija* – posebno zbog jasnoće i dosljednosti argumentiranja – bilo bi dobrodošlo u svakom društvu i u svakom vremenu kao djelo od opće društvene važnosti." Doista, predmnijevamo da će *Argumentacija*, u takvom sažetom obliku s neizostavnim primjerima koji su utkani u teorijske podjele, koristiti svakom zainteresiranom stručnjaku u svim djelatnostima vezanim kako za javni govor tako i, općenito, za komunikaciju. Iza poglavlja slijedi popis literature i pojmovno kazalo sa stotinjak najvažnijih pojmova u argumentaciji.

Kako je knjigu pripremila za tisak autorica ovoga prikaza, u bibliografiji koju je Škarić označio navedeno je 40 referenca koje je neposredno koristio, te koje su bile predmetom raspravljanja.

Argumentativno mišljenje prisutno je od prvih sačuvanih djela o retorici, da spomenemo djelomično sačuvanu Aristotelovu *Retoriku*, kasnije Ciceronovu, a interes za argumentaciju posebno se razvija u 19. stoljeću, zahvaljujući J. S. Millu i rastu društvenih znanosti, razvojem pravne znanosti, filozofskih raspravljanja spoznajnih argumentativnih vrijednosti, primjerice Heideggera i Husserla, te razvojem komunikacijskih znanosti u 20. stoljeću. Argumentacija je, unutar retorike, jedan od najtežih tematskih dijelova, i njime su se uvijek bavili teoretičari i pragmatičari u zrelih razdobljima svojega djelovanja. Tako je i Škarićev pristup – pristup iskusnoga teoretičara i profesora retorike, koji svojim djelom argumentaciji daje žezlo promišljanja budućih retoričkih događaja i vrijedno oruđe tijekom demokratizacije društva, koje jedino ima vrijednost ispravnih odluka, s posljedicama u budućnosti. Njegov je pristup intelektualno bremenit i plemenit, njegovo djelo izvorno je oblikovano da bude vodič pametnim mladim ljudima u njihovu usavršavanju u preuzimanju društvenoga

djelovanja. "Posljedica" takva pristupa nazire se već u obliku mladih naraštaja, odgojenih na Škarićevim etičkim promišljanjima o važnosti argumentativna čina. Škarićeva *Argumentacija* čvrsto se prislanja uz bok vrhunskih prethodnika, zaokružujući tematska promišljanja o važnosti argumentacije u govorništvu.

Knjiga se može sagledati kao vrhunski znanstveni diskurs o argumentaciji, a prava će se vrijednost zasigurno pokazati u podučavanju budućih generacija na području retorike, jer knjigu odlikuju i sve primjerene osobine visokoškolskoga udžbenika. Škarićev je pristup retorici izvoran, pa je knjiga nastavak njegovih težnji da u društvu i školstvu govorimo kroz činjenice i za činjenice. I dalje od toga, prostire se mišljenje da je potrebno udružiti znanja o postojećim i nečinjeničnim sadržajima "... za čovjeka potrebna kao zrak koji diše, a to su: nada, očekivanja, ljepota, dobrota, radost življenja, poetika".

Knjigu čini deset poglavlja u logičnom i skladnom slijedu. U *Uvodu* se određuje argumentacija kao oblikovanje teksta kojim se pridobiva razumski. Obrazlaže se snaga argumenata i naznačuju logički obrasci. Metajeziki se razlikuju pojmovi: *obrazlaganje*, *razlog*, *sud* – *tvrdnja*. Završni *disens* početak je obrazlaganja tvrdnji. U drugom poglavlju *Argumentacijski činovi* (15–19) navodi se funkcija argumentacijske strategije u glavnoj argumentacijskoj strategiji te u persuazivnoj, interpretacijskoj, instruktivnoj i strategiji rješavanja problema. Ne zaobilazi se ni mogućnost u zabavljačkoj i erističkoj strategiji. Osobine sudionika argumentacije navode se prema Marshu (1983) u dimenziji spremnosti i oštroumnosti. Stupanj oštroumnosti izvodi se iz sposobnosti apstrahiranja, finoga razlikovanja i impliciranja. To se dalje opimjeruje slučajevima političkih ideologija i značenjima pojmova. Prema navedenom uzoru, tablično se navode tipovi sudionika u argumentacijskom činu, od eksperata do masovnog auditorija. Treće poglavlje *Opći model argumentiranja* (21–38) utvrđuje veze između tvrdnje i očitosti (opće mjesto, toposi). Navode se logičke veze: dedukcija, indukcija, analogija, uzročne veze, znakovi i, s druge strane, očitosti kao što su: definicije, toposi, stereotipi, citati, zakoni, slučajevi, ilustracije, podaci, činjenice, svjedočenja, autoriteti. Određuje se valjanost argumentiranja ako je zaključak, koji slijedi iz veza s osloncem, identičan s tvrdnjom, što je pojašnjeno primjerima političnosti Haaškoga suda i tvrdnjama o Bolonjskom procesu, te se pokazuju načini jačanja argumentacijskih postupaka. Posebna se pozornost u argumentativnoj strategiji pridaje središnjoj misli, tj. tvrdnji čija se valjanost provjerava sa stajališta originalnosti, odnosno trivijalnosti, i sa stajališta njezine branjivosti. Predviđa se pobijanje prigovora, jer na svaki argument može doći prigovor. Kako on može biti jači i od sama argumenta, upozorava se da u fazi *inventio* treba predvidjeti sve mogućnosti pobijanja prigovora. Sustavno se određuju očitosti (11 vrsta), od definicija do svjedočenja. Pet razumskih veza između oslonca i tvrdnje zasebno se obrazlažu, a to su svođenje (dedukcija) s brojnim ilustracijama, indukcija, analogija, kauzalnost, semiotičnost. Oprimjeruju se podoblici deduktivne sheme, kao što su silogizam i entimem te entimemski niz – sorit. Aristotelova podjela približava se suvremenoj uporabi pouzdanosti premisa. Zanimljivo je da se semiotičnost kao znakovna veza opimjeruje sve

aktualnijim značenjem korumpiranosti. U četvrtom poglavlju *Toulminova argumentacija* (39–44) prikazuje se opći model argumentiranja Stephena Toulmina (1969) i pokazuje njegova primjenljivost primjerima iz suvremene hrvatske povijesti, kao što su: prekomjerno granatiranje, članstvo u Europskoj Uniji ili Zakon o prometu. Pokazuje se kako taj model unapređuje prijašnje modele tako što činjenice i podatke čini argumentativnim uporištima i što se u sam argument ugrađuje otpornost na prigovore. Pojašnjavaju se dvije vrste članaka u tom modelu – činjenice i sudovi. Prve su temelj i potpore, a sudovi su kopča i tvrdnja. Ističe se da je njihovo razlikovanje prvi uvjet u argumentativnome mišljenju, kao i u kritičkom razmišljanju. U petom poglavlju *Definicija* (45–49) ističe se kako je umijeće upotrebe definicija znak kritičkog diskursa. Posebna se pozornost pridaje dvjema vrstama definicije – logičkim i upućujućim. U središnjem dijelu knjige, u šestom poglavlju *Četiri glavna tematska područja argumentacije* (51–76), argumentativno polje razvrstava se u četiri područja: prosudbe o prirodi stvari, određivanje uzročno-posljedičnih veza, područje vrijednosnih sudova i područje o odlukama koje treba donijeti s posljedicama u budućnosti. Respektivno su to područja definicija, kauzalnosti, vrijednosti i političkih prosudbi. Ova se podjela oslanja na suvremenu podjelu Fahnestocka i Secora (1990), koja se odmakla od tradicionalne Aristotelove podjele područja argumentacije na sudsko, pohvalno-pokudno i savjetodavno. Tematska područja ispituju se dodatno i Toulminovim modelom. U dijelu o kauzalnosti autor propituje Millova pravila (19. st.) i četiri Millove metode, te nadograđuje argumentativne postupke lancem uzroka, uzimanjem prethodnoga događaja kao uzrok, vezivanjem uz poznati analogni primjer i znakom koji predstavlja uzročno-posljedičnu vezu. Kako argumenti nisu podjednaki, u sedmom se poglavlju *Jakost argumenata* (77–80) uspoređuje njihova jačina. Posebno se ispituju Perelmanove kategorije toposa prema snazi: mjesto kvantitete, originalnost, mjesto reda, mjesto postojanja, mjesto biti i mjesto osobnosti. U osmom poglavlju *Poluargumenti* (81–83) objašnjava se njihovo značenje u uokvirivanju argumenata ili olakšavanju prihvatljivosti argumenata. Tu se smještaju razdioba, razdvajanje povezanih parova pojmova, primjer i priča, uporaba retoričkih figura, paradoks, antiparastaza, načelo pravičnosti, argument *a fortiori*, argument smjernica, poluargument uzaludnog rasipanja, poluargument neodvojivosti, svođenje na alternative itd. Da bi se argumentativno moglo braniti, treba poznavati lažne argumente kojima je posvećeno deveto poglavlje *Lažni argumenti (Fallacies)* (85–88). Pokazuju se devijacije koje ih diskvalificiraju. U desetom se poglavlju *Smicalice (eristička dijalektika)* (89–97) donose njihovi primjeri da bi se lakše prepoznali, ali i lijek kako se u argumentativnom činu treba ponašati kad se u komunikaciji suoči s njihovim podmetanjem.

U zavidnoj literaturi svjetski vrijednih djela o retorici onih o argumentaciji probrano je malo, što se može obrazložiti "težinom" tematike, a pojava takvih djela – razvojem demokracije. Sedamdesetih godina dvadesetoga stoljeća pojavljuje se Brandtova *Retorika argumentacije*, a devedesetih godina referentno djelo Fahnestocka i Secora *Retorika argumenta* poznatog izdavača

The McGraw-Hill Co. Okvir za ta djela proizlazi još iz antičkog pristupa retorici, te kasnijih promišljanja o važnosti logike i argumentacije u raspravljanju, da spomenemo samo Freeleyevu knjigu *Argumentacija i debata* (1996). Šezdesetih i osamdesetih godina prošloga stoljeća dolazi do pomaka u načinu sagledavanja učinka argumentativnih postupaka u retoričkom činu u značajnim Perelmanovim traktatima o novoj retorici (1969, 1982), zatim Toulminovim djelom *The Uses of Argument* i trećim biserom u tom značajnom nizu – Tindaleovom knjigom *Acts of Arguing* (1999). Ponajprije treba reći da je Škarićeva *Argumentacija*, kao njegovo posljednje djelo, strukturom sadržaja na razini poznatih prethodnika, a ono što ga čini posebnim jest da dosadašnja promišljanja o argumentaciji i podjelama argumentativnih tehnika nadahnuto i znalački povezuje u novu cjelinu, a tematska područja argumentacije oprimjeruje u surječju poznatih događaja. To je cjelovit prikaz argumentativnih modela, koji je Škarić za vrijeme života prenosio svojim studentima i mentorima Govorničke škole.

Iako je pisano visokim stilom znanstvenog diskursa, brojnim suvremenim primjerima autor djelo približava čitateljima, i na taj način olakšava razumijevanje kroz gustoću. Tako je znanstven stil prikladan sofisticiranim čitateljima kojima knjiga i jest namijenjena. Pristup teškoj tematici i učenju načina argumentiranja u različitim strategijama za autora nije "igra staklenim biserima". Materijal argumentacije zorno čini oruđem mladim, obrazovanim, pametnim ljudima, u borbi s prevarom i lažnim zaključcima, pomoću kojeg u akademskom procesu uče brusiti mišljenje.

Nazivlje je u ovoj knjizi pojmovno jezično usklađeno s diskursom retorike i, u užem smislu, s nazivljem postupaka argumentacije. Profesor Škarić među kolegama bio je cijenjen i zbog ustrajna rada na usustavljenju znanstvenog pojmovlja, o čemu svjedoči u predgovoru A. Kovačec: "Prof. dr. Ivo Škarić veliku je pozornost posvećivao uređivanju strukovnoga i znanstvenog pojmovlja te strukovnoga i znanstvenog nazivlja, bio je jedan od najdosljednijih graditelja sustava znanstvenih pojmova i naziva pa se te značajke očituju i u ovom djelu." Zbog takvih kvaliteta knjiga je znanstveno djelo, jer raspolaže uvidom u metajezik znanstvene retoričke discipline i argumentativne modele s njihovom sintezom, a kao sveučilišni udžbenik već sada zauzima svoje mjesto, jer sustavno navodi argumentacijske postupke i podučava o argumentativnim činovima koji nadopunjuju učenje retorike.

Ova knjiga je, prije svega, namijenjena svim znanstvenim disciplinama kojima je retorika bliska, humanističkim znanostima, kao što su fonetika, filozofija, teologija, ali i dijelu pravne znanosti. Isto tako, ova knjiga može biti korisna društvenim znanostima, kao što su političke znanosti te, naravno, komunikologija. U širem smislu, ova će knjiga naći put prema svim intelektualcima, a pogotovo onima koji su u posljednjih devetnaest godina pohađali Govorničku školu koju je profesor Škarić autorski osmislio. Već sada se u dijelu tih stasalih mladih intelektualaca, koji su danas istaknuti djelatnici u širokom spektru društvenih zanimanja, kao i kod njegovih bivših studenata, proširio glas o izlasku knjige iz tiska.

Kultura jednog društva ogleda se i u objavljenim djelima u važnim područjima, a važnost je argumentativnog postupka u društvenim donošenjima odluka nesporna. Hrvatska djela o govorništvu nisu brojna, pa *Argumentaciju* doživljavamo kao nadopunu te nezavršenosti, ali i kao poticaj za proširivanje relevantne znanstvene retoričke literature, koja se očekuje u skoroj budućnosti znanstvenim stasanjem Škarićevih ponajboljih studenata, koji pokazuju znanstveni interes za tu tematiku u začecima svoga znanstvenoga rada. Izdavanje *Argumentacije* zasigurno je društveno očekivan i potreban otponac. Škariću je argumentacija bivstveno više od znanstvenih spoznaja, bio je svjestan društvene važnosti retorike. Znao je da ljudska svijest do spoznaja dolazi komunikacijom, i to posebno retorikom. Osrednjost teško prihvaća genijalnu ideju da nam treba društvo spoznaja, a ne znanja kao nakupine činjenica. Moć kreativna spoznavanja želi nam ostaviti Škarić, približavajući nas kao društvo argumentativnim činovima. Svladati u procesu učenja bit spoznavanja dostojna je popudbina ovoga djela.

Iz svega slijedi da će *Argumentacija* postati dio naše hrvatske kulture, a kako je jednom prigodom sam Škarić naznačio, kultura se stvara u tvrdim materijalima, u kamenu, bronci, sjećanju. Ona će nas dubinskom strukturom njegovih rečenica podsjećati da je retorika alat, sredstvo koje brusi opću svijest, puni je, da bez nje neće nastajati nove vrijednosti. Neutralne su kategorije hladne i bezlične, a njegov strastven diskurs obrazlaganjem i od njih uvijek stvara vrijednost i heuristički priziva optimistička rješavanja uz pomoć argumentativnoga alata.

Zaključni je vrijednosni sud da knjiga Ive Škarića *Argumentacija* jest vrijedno znanstveno djelo, koje na izvoran način upotpunjava oskudnu domaću literaturu iz područja retorike. Kao što je rečeno, osim studentima i stručnjacima, ova će knjiga biti korisna svima onima koje zanima komunikacija i koji teže naobrazbi u području retorike. Svi mi koji smo ga voljeli i cijenili zahvaljujemo Renesansnom Profesoru, kako su ga prozvali novinari (on bi pitao: "Po kojem pravopisu?"), a studenti prihvatili (i odgovorili: "Prema univerzalnom ljudskom"), što i ovom knjigom ostaje s nama, s antonomazijom koja ga dobro obuhvaća.
